



SOLIQLARNING IQTISODIY MOHIYATI VA AMAL QILISH HUSUSIYATLARI

Biznes asoslari fani o'qituvchisi

Kenjayeva Azizahon Xursanaliyevna

Norin Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat

salomatligi tibbiyot tehnikumi

tel ; +99897 426 78 27

Elektorn pochta; azizakenjayeva464@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada soliqlarning iqtisodiy mohiyati, ularning davlat va iqtisodiyotdagi o'rni, vazifalari hamda amal qilish xususiyatlari chuqur tahlil qilinadi. Soliqlarning turlari, ularning iqtisodiy o'sish, inflyatsiya, investitsiya faolligi va aholi farovonligiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, soliq siyosatining iqtisodiy o'sishga ta'siri, soliq yukining oqibatlari va soliq tizimini takomillashtirish yo'llari muhokama qilinadi. Maqola soliq nazariyasi va amaliyotiga qiziquvchi olimlar, talabalar va amaliyotchilar uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: soliq, soliq tizimi, soliq siyosati, fiskal vazifa, regulyativ vazifa, ijtimoiy vazifa, to'g'ri soliqlar, egri soliqlar, soliq yuki, iqtisodiy o'sish, investitsiya, inflyatsiya, davlat budjeti.

Kirish

Soliqlar – har qanday davlatning moliyaviy tizimining asosi va iqtisodiy faoliyatning muhim regulyatoridir. Ular davlatning moliyaviy imkoniyatlarini ta'minlabgina qolmay, iqtisodiy o'sish, ijtimoiy adolat va barqaror rivojlanishga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Soliqlarning iqtisodiy mohiyatini, ularning vazifalarini va iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish, soliq siyosatini samarali amalga oshirish uchun juda muhimdir. Ushbu maqolaning maqsadi – soliqlar mohiyatini yoritish, ularning turlarini, iqtisodiy ta'sir mexanizmlarini tahlil qilish va soliq tizimini takomillashtirish bo'yicha takliflar berishdan iborat.

Soliqlarning iqtisodiy mohiyati



Soliq – bu davlat tomonidan qonuniy asosda yuridik va jismoniy shaxslardan, ularning daromadlari, mulklari yoki iste'mollari asosida undiriladigan majburiy to'lovdir. Soliqlar davlat xarajatlarini moliyalashtirish, iqtisodiyotni tartibga solish va aholining ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish uchun mo'ljallangan.

- **Soliqlarning asosiy vazifalari:**

- **Fiskal vazifa:** Bu vazifa davlat budjetining daromad qismini shakllantirish va davlat xarajatlarini moliyalashtirishdan iborat. Soliqlar orqali yig'ilgan mablag'lar ta'lim, sog'liqni saqlash, mudofaa, ijtimoiy ta'minot va infratuzilmani rivojlantirish kabi muhim sohalarga yo'naltiriladi.

- **Regulyativ vazifa:** Soliqlar iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish yoki cheklash uchun vosita sifatida ishlatiladi. Masalan, soliq imtiyozlari investitsiyalarni ko'paytirishga yordam bersa, yuqori soliq stavkalari esa zararli faoliyatni kamaytirishi mumkin.

- **Ijtimoiy vazifa:** Soliqlar aholi o'rtasidagi daromadlar farqini kamaytirish va ijtimoiy himoyani ta'minlash uchun ishlatiladi. Progressiv soliq tizimi orqali yuqori daromadli shaxslardan ko'proq soliq olinib, ijtimoiy yordam dasturlari orqali kam ta'minlangan aholiga yordam ko'rsatiladi.

- **Soliq tizimining asosiy elementlari:**

- **Soliq sub'ekti:** Soliqni to'lovchi shaxs (yuridik yoki jismoniy shaxs).
- **Soliq ob'ekti:** Soliq solinadigan narsa (daromad, mulk, yer, tovarlar va h.k.).

- **Soliq bazasi:** Soliq ob'ektining pul yoki natural ko'rinishdagi ifodasi.
- **Soliq stavkasi:** Soliq bazasiga nisbatan foiz yoki qat'iy pul miqdori.
- **Soliq imtiyozlari:** Soliq to'lashdan ozod qilish yoki soliq summasini kamaytirish.

Soliqlarning turlari

Soliqlar olinish usuli, ob'ekti va maqsadiga ko'ra turlicha tasniflanadi.

- **To'g'ri soliqlar:** To'g'ridan-to'g'ri soliq to'lovchining daromadi yoki mulkidan undiriladigan soliqlar.



- **Jismoniy shaxslarning daromad solig'i:** Jismoniy shaxslarning ish haqi, tadbirkorlikdan olingan daromad va boshqa daromadlaridan olinadigan soliq.
- **Yuridik shaxslarning foyda solig'i:** Korxonalar va tashkilotlarning sof foydasidan olinadigan soliq.
- **Mulk solig'i:** Ko'chmas mulk (uy, yer, bino) va ko'char mulk (avtomobil, qimmatli qog'ozlar) uchun to'lanadigan soliq.
- **Yer solig'i:** Yer uchastkalariga solinadigan soliq.
- **Egri soliqlar:** Tovarlar va xizmatlar narxiga qo'shiladigan soliqlar.
- **Qo'shilgan qiymat solig'i (QQS):** Tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarish va sotish jarayonida yaratilgan qiymatning bir qismi sifatida olinadigan soliq.
- **Aksiz solig'i:** Muayyan turdagi tovarlar (alkogol, tamaki mahsulotlari, yoqilg'i va h.k.) uchun qo'shimcha soliq.
- **Bojxona to'lovlari:** Tovarlar davlat chegarasidan olib o'tilganda to'lanadigan soliq.
- **Mahalliy soliqlar va yig'imlar:** Mahalliy hokimliklar tomonidan belgilanadigan soliqlar va yig'imlar. Masalan, yer solig'i, ko'chmas mulk solig'i, reklama solig'i va h.k.

Soliqlarning iqtisodiyotga ta'siri

Soliqlar iqtisodiyotga juda katta ta'sir ko'rsatadi va ularning ta'siri makro va mikro darajada seziladi.

- **Soliqlarning makroiqtisodiy ta'siri:**
 - **Davlat budjeti:** Soliqlar davlat budjetining asosiy daromad manbai bo'lib, davlat xarajatlarini moliyalashtirish uchun ishlatiladi. Soliq tushumlarining yetarli bo'lishi iqtisodiy o'sish va ijtimoiy sohaning rivojlanishi uchun muhimdir.
 - **Inflyatsiya:** Soliq siyosati inflyatsiyaga ta'sir qilishi mumkin. Agar soliqlar haddan tashqari yuqori bo'lsa, bu narxlarning oshishiga olib kelishi mumkin. Aksincha, soliq imtiyozlari esa talabni oshirish orqali inflyatsiyani rag'batlantirishi mumkin.



- **Ishsizlik:** Soliqlar investitsiyalarga ta'sir qilish orqali ish o'rinlarining yaratilishiga va ishsizlik darajasiga ta'sir ko'rsatadi. Soliq imtiyozlari yangi korxonalarning tashkil etilishiga va ish o'rinlarining ko'payishiga yordam berishi mumkin.

- **Valyuta kursi:** Soliqlar orqali yig'ilgan mablag'lar valyuta kursiga ta'sir qilishi mumkin. Davlatning soliq siyosati eksport va importga ta'sir qilib, valyuta kursiga bosim o'tkazishi mumkin.

- **Umumiy taklif va talab:** Soliqlar iste'mol va investitsiya darajasiga ta'sir qilish orqali umumiy taklif va talabga ta'sir qiladi. Soliq imtiyozlari talabni oshirishi, yuqori soliqlar esa aksincha talabni kamaytirishi mumkin.

- **Soliqlarning mikroiqtisodiy ta'siri:**

- **Investitsiya faolligi:** Soliq imtiyozlari investitsiyalarni rag'batlantirishi, yuqori soliqlar esa aksincha, investitsiya qilishdan to'xtatishi mumkin.

- **Ishlab chiqarish xarajatlari va narxlar:** Soliqlar mahsulotlarning narxiga ta'sir qiladi. Yuqori soliqlar xarajatlarni oshirishi va narxlarni ko'tarishi mumkin.

- **Iste'mol darajasi:** Soliqlar aholining daromadini kamaytirish orqali iste'mol darajasiga ta'sir qiladi.

- **Raqobatbardoshlik:** Soliq siyosati korxonalarning raqobatbardoshligiga ta'sir qilishi mumkin. Yuqori soliqlar korxonalarni xarajatlarini oshirib, raqobatbardoshlikni pasaytirishi mumkin.

- **Soliq yukining iqtisodiy oqibatlar:** Yuqori soliq yuki soliq to'lashdan bo'yin tovlash, "soya" iqtisodiyotining rivojlanishi va iqtisodiy faollikning pasayishiga olib kelishi mumkin.

Soliq siyosati va uning iqtisodiy o'sishdagi o'rni

Soliq siyosati davlatning iqtisodiy siyosatining muhim qismi bo'lib, iqtisodiy o'sish, bandlik va barqaror rivojlanishga erishishga qaratilgan.

- **Soliq siyosatining asosiy yo'nalishlari:**

- **Soliq tizimini takomillashtirish:** Soliq tizimining sodda, shaffof va adolatli bo'lishini ta'minlash.



- **Soliq yukini optimallashtirish:** Soliq yukining iqtisodiy faollikka salbiy ta'sirini kamaytirish.

- **Soliq imtiyozlarini qo'llash:** Investitsiyalarni rag'batlantirish, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarni moliyalashtirish.

- **Iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun soliq siyosatidan foydalanish:** Soliq imtiyozlari, kamaytirilgan soliq stavkalari va investitsiya dasturlari orqali iqtisodiy faollikni oshirish.

- **Soliq siyosatini samarali amalga oshirishda davlat va jamoatchilik nazoratining o'rni:** Soliq siyosatining shaffof va adolatli bo'lishi, jamoatchilik ishtirokini ta'minlash.

Xulosa

Soliqlar davlatning moliyaviy tizimi va iqtisodiyotning muhim regulyatori sifatida namoyon bo'ladi. Ular davlatning fiskal imkoniyatlarini ta'minlash, iqtisodiy o'sishga ta'sir ko'rsatish, ijtimoiy adolatni ta'minlash va ijtimoiy ehtiyojlarni qondirishda muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun, soliq siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishda iqtisodiy va ijtimoiy oqibatlarni hisobga olish, shuningdek, soliq tizimini doimiy takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasining rasmiy veb-sayti (www.soliq.uz). Bu saytda soliq qonunchiligi, yangiliklar, tushuntirishlar va ma'lumotlar mavjud.
2. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining rasmiy veb-sayti (www.mf.uz). Bu saytda davlat moliyasi, budjet va soliq siyosatiga oid ma'lumotlar joylashgan.
3. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligining rasmiy veb-sayti (www.lex.uz). Bu saytda O'zbekiston qonunchiligi, shu jumladan soliq qonunchiligi bilan tanishish mumkin.
4. Iqtisodiy va moliyaviy yo'nalishdagi o'zbekcha veb-saytlar va onlayn resurslar. Bu resurslarda soliq tizimi va soliq siyosati bo'yicha tahliliy materiallar, sharhlar va yangiliklar e'lon qilinadi.